

A Sociological Study of the Impact of Macroeconomic Indicators on Divorce Ratios Across Iranian Provinces

Esmail Jahani Dolatabad¹ | Taha Ashayeri^{2✉} | Hossein Heidari³

1. Corresponding Author, Associate Professor, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. E-mail: sml.jahani@gmail.com
2. Associate Professor, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. E-mail: t.ashayeri@gmail.com
3. Assistant Professor, Institute for Humanities and Social Studies, ACECR, Tehran, Iran. E-mail: heidari@acecr.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Keywords:

Divorce,
Economic
Disorganization,
Economic Indicators,
Inflation,
Marital Stability.

ABSTRACT

The legal dissolution of marital relations and the dissolution of the family institution are referred to as divorce. Data from the Statistical Center of Iran suggest that the divorce rate in the country increased between 2016 and 2019. This study is predicated on the theory of economic disorganization and aims to investigate the influence of macroeconomic variables on divorce rates. It posits that the divorce rate is influenced by fluctuations in key economic indicators. The research is documentary in nature and is based on secondary data analysis. Data from the National Organization for Civil Registration and the Statistical Center of Iran are utilized in the analysis. The data analysis was conducted using SPSS and Excel software, with the provinces of Iran serving as the unit of analysis. The results suggest that divorce is statistically significantly influenced by the inflation rate, employment ratio, and unemployment rate. The emergence of divorce within families is influenced by economic disorganization at the macro level, which generates stress, financial pressure, reduced financial independence, financial-familial conflicts, and the decline of leisure and vitality-oriented lifestyles. This disorganization includes inflation, rising prices, unemployment, and unfavorable business and investment conditions. Consequently, divorce is a structural economic phenomenon that is influenced by changes in macroeconomic conditions and is observed at the individual level. Divorce is a micro-level outcome that is influenced by fluctuations in macro-level economic indicators.

Cite this article: Jahani Dolatabad, E., Ashayeri, T., & Heidari, H. (2025). A Sociological Study of the Impact of Macroeconomic Indicators on Divorce Ratios Across Iranian Provinces. *Population Journal*, 31(127), 129-156.

© The Author(s).

Extended Abstract**Introduction**

In Iran, divorce has been on the rise in recent decades. The divorce rate is directly correlated with the level of female literacy, the level of employment of women, urbanization, industrial development, and the economic system. The modern world has experienced a rise in divorce due to the breakdown of traditional extended family relationships. Additionally, male unemployment, the inability to meet basic requirements, and the lack of a stable job have contributed to this trend. Nikpour and Hasanalizadeh (2017) have stated that the grounds for divorce have increased in the following order: the amount of public activity, the burden of dependence, the percentage of complete ignition, the economic burden, the percentage of unemployment, and the burden of living and economic participation. The national survey results indicate that 52% of the population is concerned about economic and livelihood issues. Women are more concerned about coronavirus disease in terms of health and livelihood (56% vs. 44%). Conversely, men are more concerned with economic and livelihood issues (60.4% vs. 39.6%). Additionally, the respondents identified the country's economic conditions, which include the exorbitant prices of rent and basic products (82%), as one of its most significant challenges (Opinion Survey and Public Opinion Studies Group, National Plans Office, 2019). The raw rate of divorce increased from 1.9% in 2014 to 3.2% during the period of 2010-2015 (Iranian Statistics Center, 2016). In 2020, the average age of divorce by gender was 37.6 (male) and 32.8 (female), which indicates that the rate of divorce among men was higher than that of women between 2016 and 2020 (Iranian Statistics Center, 1401).

Based on this, the primary objective of the research is to conduct a sociological examination of the impact of economic factors on the divorce rates in the provinces of the country.

Methodology

This research employs a documentary approach and is predicated on secondary analysis. Two datasets were implemented in this investigation. The divorce variable data was obtained from the country's status registration organization's statistics, while the economic indicator data was obtained from the Iranian Statistics Center's statistics. These indicators consist of the inflation rate, unemployment rate, employment rate, economic participation rate, and Gini coefficient. These data have been considered for the four-year period from 2016 to 2019, and they have been employed to analyze and investigate the fundamental research questions. The statistical population of this survey encompasses all provinces of Iran. An effort has been made to compare the statistics related to the aforementioned indicators and their developments in greater detail among the 31 provinces that comprise this community. The province serves as the unit of analysis in this investigation. It is important to note that the average of the indicators during the examined years and the changes of these indicators during this period were both considered in this research.

Findings

The descriptive findings of this study suggest that the ratio of divorce to marriage in the country has been increasing between 2016 and 2019, with a substantial increase during this time. Consequently, the divorce rate has increased from 26 percent in 2016 to 30 percent in 2018. However, the critical aspect of this section of the descriptive findings is the concurrent occurrence of this change in divorce rates with economic fluctuations during this time. The results also indicate that the country's economic conditions have deteriorated from 2015 to 2018, particularly in terms of the inflation rate, Gini coefficient, and unemployment rate. In other words, the country has experienced a substantial increase

in conflict statistics during this period, which has coincided with the upward trend of the aforementioned indicators.

The current research, as previously mentioned, is primarily concerned with the question of whether it is feasible to ascribe the fluctuations in the divorce rate among the provinces to economic factors. The initial step in addressing this inquiry was to present a concise summary of the existing distinctions between the provinces of the country, both in terms of divorce and economic indicators. Subsequently, the relationships between the economic indicators of the provinces and the divorce rates reported in them were examined through statistical tests. The results of this section demonstrated that the inflation rate has the greatest explanatory power for the divorce rates among the provinces among the economic variables that were examined. Inflation is a phenomenon that results in a decrease in the value of the national currency and an increase in the price of goods. This ultimately leads to a class gap and a sense of deprivation, particularly in the middle and lower classes of society. However, the psychological pressure on couples as a result of inflation also causes confusion in their marital life. The results of this study plainly demonstrate a statistically significant relationship between the increase in the divorce rate and the growth of the Gini coefficient.

Conclusion and Discussion

The increasing and occasionally peculiar trends of divorce in the provinces of the country are evident in the statistics of the country's status registration organization over the past few years. Consequently, it is imperative to investigate the underlying causes of this issue. The category of economy is one of the most critical factors that can assist in elucidating the aforementioned issue. The economy is a fundamental component of the survival of a social institution and the advancement of society. The level of economic well-being also influences the proper functioning of a social institution. Other institutions, such as the family, are also impacted by the disruption of the economic institution. Economy is a behavioral style exhibited by social actors who are involved in the production and distribution of goods and services that are essential for the material survival and well-being of individuals and society. The economy is responsible for the establishment of intellectual security in society, as well as for the adaptation and stability it provides. The basis of all forms of damage to the family institution is the crisis of distribution of commodities and services, or in other words, the scarcity of food resources. Given this, the primary objective of the research is to investigate the economic factors that contribute to the rise in divorce rates in the provinces of the nation, utilizing the theory of economic shock. The secondary analysis procedure was employed to conduct this investigation. The results demonstrate that the economy has the capacity to impact a variety of facets of the lives of individuals in society and contributes to the mental well-being of families within its scope. According to Maslow, personality and behavioral disorders are the result of failing to satisfy economic requirements. The economic crisis, which includes inflation, high prices, unemployment, job and income insecurity, and other factors, has resulted in a rise in divorce rates as a result of economic pressures.

مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر شاخص‌های کلان اقتصادی بر نسبت‌های طلاق در

بین استان‌های کشور

اسماعیل جهانی‌دولت‌آباد^۱ | طاها عشایری^۲ | حسین حیدری^۳

۱. نویسنده مسؤل، دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه:

sml.jahani@gmail.com

۲. دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: t.ashayeri@gmail.com

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران. رایانامه:

heidari@acecr.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

علمی-پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

استحکام زناشویی،

بی‌سازمانی اقتصادی،

تورم،

شاخص‌های اقتصادی،

طلاق.

طلاق به معنای انحلال قانونی روابط زوجین و فروپاشی نهاد خانواده است. مطالعه داده‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد در فاصله زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ نرخ طلاق در جامعه روندی صعودی داشته است. ادعای پژوهش تابع بودن نرخ طلاق بر نوسانات شاخص اقتصادی است و در این راستا به دنبال مطالعه تأثیر شاخص کلان اقتصادی بر نرخ طلاق با تکیه بر نظریه بی‌سازمانی اقتصادی است. روش اجرای پژوهش از نوع اسنادی با تکیه بر تحلیل ثانویه است. برای تحلیل از داده‌های مرکز آمار ایران و سازمان ثبت احوال کشور استفاده شده است. واحد تحلیل استان‌های کشور و ابزار تحلیل داده نرم‌افزار SPSS و excel بوده است. نتایج نشان می‌دهد نرخ تورم، نسبت اشتغال و نرخ بیکاری تأثیر معناداری بر متغیر طلاق دارند. بی‌سازمانی اقتصادی (تورم، گرانی، بیکاری، نامساعدی فضای کسب و کار و سرمایه‌گذاری) در سطح کلان نیز سبب ظهور طلاق در خانواده (به دلیل استرس، فشار مالی، کاهش استقلال مالی، اختلافات مالی - خانوادگی، کاهش سبک زندگی نشاط‌محور و فراغت اجتماعی) شده است. بر این اساس، طلاق امری فردی اما با ریشه‌های اقتصادی به شمار آید و تابع تغییرات سطح کلان اقتصادی است. با هرگونه نوسان در شاخص‌های کلان جامعه طلاق به منزله امری در سطح خرد تغییر می‌کند.

استناد: جهانی‌دولت‌آباد، ا.، عشایری، ط.، و حیدری، ح. (۱۴۰۴). مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر شاخص‌های کلان اقتصادی بر

نسبت‌های طلاق در بین استان‌های کشور. فصلنامه جمعیت، ۳۱ (۱۲۷)، ۱۵۶-۱۲۹.

© نویسندگان.

مقدمه

طلاق به معنای پایان قانونی ازدواج و جدا شدن زوجین از همدیگر است و زمانی رخ می‌دهد که استحکام و پایداری رابطه زناشویی از بین برود و میزان کشمکش و اختلاف بین آن‌ها افزایش یابد (فلاحی و دلدار، ۱۳۹۵: ۱۳۶). این پدیده اجتماعی بسیار خطرناک به متلاشی شدن خانواده، افزایش فساد اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی منجر می‌شود (رضایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۵). تحولات میزان ازدواج و وقوع طلاق با مسائل نهادی و اقتصادی ارتباط دارد که شرایط تشکیل یا ادامه زندگی زوجین و مشترک را تسهیل یا غیرممکن می‌کنند (قائمی اصل و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۸۷). اقتصاد از مهم‌ترین پدیده‌های مؤثر بر خانواده است. در کنار مسائل فرهنگی و اجتماعی، مسائل اقتصادی (میزان درآمد، نرخ بیکاری، تورم، شرایط شغلی و رفاه اقتصادی) نیز بر میزان طلاق تأثیر گذارند. در مطالعه جامعه‌شناختی، خانواده امری چندساختی است و با امر اقتصادی نیز ارتباطی عمیق دارد (صدرالاشرفی و همکاران، ۲۰۱۲: ۲۸). طول عمر و کیفیت نظام خانواده از متغیرهای عمده اقتصادی تأثیر می‌پذیرد (نانلی و سیلز، ۲۰۱۰^۱). دو متغیر مهم تورم و بیکاری بر نرخ ازدواج تأثیر می‌گذارند و شرایط ازدواج را دگرگون می‌کنند (بکر^۲ و همکاران، ۱۹۹۷). شوک‌های اقتصادی، از جمله تغییرات ناگهانی، سریع و بی‌ثبات‌کننده نیز سامان خانواده را برهم می‌زنند (والدرون، ۱۳۹۵: ۱۶۸)؛ همچنین مطالعات صورت گرفته در بازه زمانی ۱۳۴۵-۱۳۸۵ نشان می‌دهد با ظهور بحران‌ها، رکود اقتصادی، افزایش نرخ بیکاری و کاهش فضای کسب‌وکار، طلاق شدت می‌گیرد (عیسی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹).

وقتی جامعه در مواجهه با تغییرات اجتماعی با بی‌ثباتی اجتماعی و اقتصادی، از جمله بیکاری و ثابت نبودن شغل، روبه‌رو می‌شود تغییراتی اساسی در خانواده ایجاد می‌کند و میزان طلاق را افزایش می‌دهد (صادقی، ۱۳۹۵). بحران‌های اقتصادی سبب کاهش نشاط اجتماعی، میزان سازگاری اجتماعی، ثبات و انسجام خانواده می‌شوند و این بنیان را با چالش اساسی مواجه می‌کنند؛ به‌طوری که استرس در اثر اختلافات مالی و سیاست‌گذاری هزینه‌ها، طول و مدت ثبات زندگی زوجین را دچار فروپاشی می‌کند. با افزایش میزان بیکاری، ناپایداری اشتغال، کاهش استقلال مالی نهاد خانواده، فشارهای اقتصادی و کاهش منابع مالی تاب‌آوری زوجین کم می‌شود (ماندگاری و رضایی، ۱۳۹۵). دوره‌های فشار اقتصادی و بحران‌های بلندمدت انسجام نظام خانواده را برهم می‌زنند و سبب ازهم‌گسیختگی و بی‌سازمانی آن‌ها می‌شوند. در اثر فشارهای

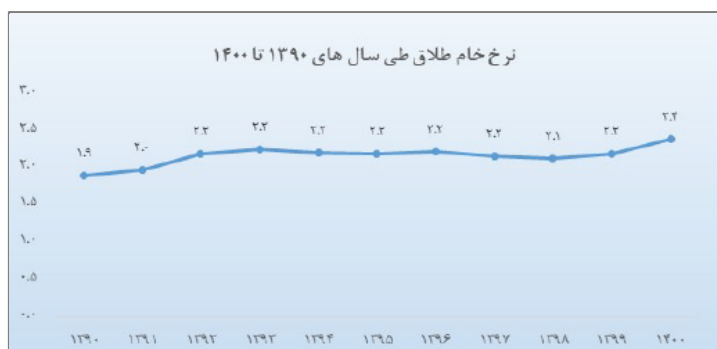
1. Nunley and Seals

2. Beker

3. Waldron

اقتصادی نیز سرمایه اجتماعی (انسجام، اعتماد و مشارکت) میان زوجین کاهش می یابد و آن ها در مسیر طلاق قرار می گیرند (کانگر^۱ و همکاران، ۱۹۹۰).

در دهه های اخیر، طلاق در ایران افزایش یافته است. توسعه صنعتی، نظام اقتصادی، شهرنشینی، سطح سواد زن و میزان اشتغال زنان رابطه مستقیمی با میزان طلاق دارد. درهم شکسته شدن روابط سنتی خانواده گسترده نیز شرایط لازم برای افزایش طلاق در جهان مدرنیته را فراهم کرده است. در این میان، بیکاری مرد، نداشتن شغل ثابت و ناتوانی در رفع نیازهای اولیه به افزایش طلاق انجامیده است؛ از این رو، میزان فعالیت عمومی، بار تکفل، درصد اشتغال کامل، بار اقتصادی، درصد بیکاری و بار معیشت و مشارکت اقتصادی بسترهای طلاق را افزایش داده اند (نیک پور و حسعلی زاده، ۱۳۹۷: ۱۰۹). نتایج پیمایش ملی نشان می دهد ۵۲ درصد شهروندان مشکلات اقتصادی و معیشتی و درمقابل ۴۸ درصد بیماری کرونا را سبب نگرانی می دانند. زنان در دوگانه معیشت و سلامت بیشتر نگران بیماری کرونا (۵۶ درصد درمقابل ۴۴ درصد) هستند؛ درمقابل، مردان بیشتر نگران معیشت و مشکلات اقتصادی اند (۶۰/۴ درصد درمقابل ۳۹/۶ درصد). شرایط اقتصادی اعم از گرانی کرایه خانه و کالاهای اساسی (۸۲ درصد) نیز از عمده ترین مشکلات کشور از دیدگاه پاسخ گویان است (گروه نظرسنجی و مطالعات افکار عمومی^۲، ۱۳۹۹). نرخ خام طلاق طی بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۴۰۰ نشان می دهد این پدیده از ۱/۹ درصد به ۳/۲ درصد در ۱۴۰۰ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱).

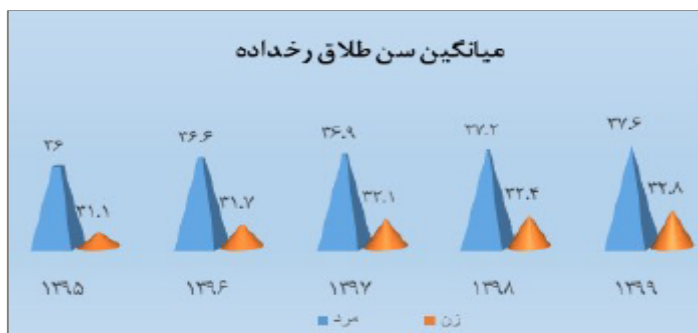
نمودار ۱. نرخ خام طلاق در سال های ۱۳۹۰-۱۴۰۰

براساس میانگین سن طلاق برحسب جنسیت، میزان طلاق در سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۹ در

1. Conger

2. Opinion Survey and Public Opinion Studies Group

میان مردان بیشتر از زنان رخ داده و مقدار آن در سال ۱۳۹۹ ۳۷/۶ (مرد) به ۳۲/۸ (زن) بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱).

نمودار ۲. میانگین سن طلاق در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۵

بر این اساس، اقتصاد نقش تأثیرگذاری بر جنبه‌های مختلف زندگی افراد جامعه دارد و بر آرامش روانی خانواده‌ها تأثیر می‌گذارد. تأمین نشدن نیازهای اقتصادی (به‌زعم مازلو) به اختلال و ناهنجاری شخصیتی و رفتاری منجر می‌شود. وجود بحران اقتصادی (تورم، گرانی، بیکاری، ناامنی شغلی و درآمدی) سبب شده است جامعه به دلیل فشارهای اقتصادی با افزایش طلاق مواجه شود. بر این اساس هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر عوامل اقتصادی بر نسبت‌های طلاق در استان‌های کشور است؛ به عبارت دیگر، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش است که آیا بین شاخص‌های کلان اقتصادی و نسبت‌های طلاق در استان‌های کشور رابطه معناداری وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (۲۰۲۴) در بررسی خود درباره نرخ ازدواج و طلاق در سطح جهانی نشان می‌دهد این دو مقوله شاخص‌هایی مهم از روندهای اجتماعی هستند که تغییرات در روابط، ساختارهای خانوادگی و رفاه کلی افراد و جوامع را منعکس می‌کنند. در سال ۲۰۲۲، نرخ خام ازدواج بین ۳ تا ۵ ازدواج به ازای هر ۱۰۰۰ نفر بود که میانگین سازمان همکاری و توسعه اقتصادی ۴۰۳ ازدواج را نشان می‌داد. نرخ طلاق در ۱۳ کشور عضو OECD از جمله ایتالیا، پرتغال و اسپانیا بالاترین میزان را داشته و تحت شرایط اقتصادی، بی‌ثباتی و افزایش هزینه خانوار به شدت بیشتر شده است. در سراسر OECD، میانگین سنی که افراد ازدواج

می کنند به طور قابل توجهی افزایش یافته است. در آغاز دهه ۱۹۹۰، میانگین سن اولین ازدواج در کشورهای OECD برای زنان ۲۵ سال و برای مردان ۲۸ سال بود. تا سال ۲۰۲۱، این میانگین سنی برای زنان به نزدیک ۳۲ سال و برای مردان به ۳۴ سال افزایش یافته است، اما در این کشورها هم زیستی بدون ازدواج به شکل مهمی از شراکت بلندمدت تبدیل شده است؛ جایی که افراد دیر ازدواج می کنند و اغلب آن را به منزله استاندارد شراکت جایگزین می کنند که پدیده اقتصادی آن را تبیین می کند.

بررسی پیشینه موضوع نشان می دهد تأثیر عوامل اقتصادی بر نرخ های طلاق در پژوهش های متعددی مدنظر قرار گرفته است، اما اغلب این مطالعات نه براساس داده های کلان، بلکه بر پایه پیمایش های با نمونه های محدود یا مبتنی بر داده های کیفی بودند و قابلیت چندان برای تعمیم نتایج نداشتند؛ بالین حال ازجمله پژوهش هایی که با تکیه بر داده های کلان اقتصادی نرخ طلاق را مدنظر قرار داده اند می توان به چند مورد زیر اشاره کرد:

کریدال^۱ و همکاران (۲۰۲۵) در مطالعه خود درباره جمعیت بالای ۶۰ سال در سوئد بر این نکته تأکید دارند که طلاق در سنین بالا در چندین کشور غربی در حال افزایش است و ملاحظات اقتصادی مرتبط با طلاق تبیین گر مناسبی اند. این مطالعه با استفاده از ثبت های جمعیتی سوئد، طلاق در سنین بالا را در میان گروه های نسلی متولد ۱۹۳۰-۱۹۵۶ بررسی کرد. از روش تحلیل تاریخ رویداد در زمان گسسته برای مطالعه رابطه بین درآمد (درآمد فردی اخیر و انباشته و سطوح درآمد ترکیبی زوجین) و طلاق در جنسیت ها و گروه های نسلی مختلف استفاده شده است؛ به طوری که نتایج نشان می دهد افزایش هزینه ها و کاهش درآمدهای بلندمدت با طلاق رابطه داشته اند.

ویلم^۲ (۲۰۲۴) در تحقیق خود نشان می دهد سطح درآمد نقش مهمی در ثبات ازدواج ها دارد. زوج هایی با درآمد بالاتر معمولاً منابع بیشتری برای مدیریت عوامل استرس زایی در اختیار دارند که می توانند به طلاق بینجامند. براساس پژوهش ها زوج های کم درآمد با تنش های مالی بیشتری مواجهند که به نرخ طلاق بیشتر در این گروه می انجامد. ناامنی مالی می تواند به بروز تعارض منجر شود و حل مسالمت آمیز مشکلات را دشوارتر کند. آمارهای کلیدی نشان می دهد خانوارهایی که درآمد سالانه کمتر از ۲۵۰۰۰ دلار دارند، احتمال طلاق در آن ها بیشتر است. زوج های با سطح تحصیلات و درآمد بیشتر به ازدواج های طولانی مدت تر تمایل دارند. تأثیر مالی طلاق نیز می تواند شدید باشد. برای بسیاری از زنان، به ویژه زنان بالای ۵۰ سال، طلاق می تواند

---

1. Kridahl

2. Wilm

به کاهش چشمگیر درآمد گاهی تا ۴۵ درصد بینجامد. این نابرابری آسیب‌پذیری اقتصادی مرتبط با سطوح درآمد پایین را برجسته می‌کند. خانوارهای پردرآمد توانایی مالی برای استفاده از خدمات مشاوره و درمان را دارند که می‌تواند در حل مسائل زناشویی مؤثر باشد؛ درمقابل، زوج‌های کم‌درآمد اغلب به این خدمات دسترسی ندارند.

براساس گزارش‌ها، نرخ طلاق ۲/۹ به ازای هر ۱۰۰۰ نفر است؛ بااین‌حال، این نرخ در طبقات درآمدی مختلف بسیار متفاوت است؛ برای مثال، در ایالت‌های ثروتمندتر معمولاً نرخ طلاق کمتر از ایالت‌های کم‌درآمدتر است. اختلاف درآمدها بر ترتیبات حضانت کودکان و توافق‌نامه‌های مالی پس از طلاق نیز تأثیر می‌گذارد. افراد با درآمد بیشتر اغلب نتایج مطلوب‌تری در فرایندهای طلاق دارند که این امر می‌تواند نابرابری‌های اقتصادی پس از طلاق را تشدید کند. خلاصه اینکه سطح درآمد به‌دلیل نقش آن در امنیت مالی، دسترسی به خدمات حمایتی و تأثیر اقتصادی انحلال ازدواج، بر نرخ طلاق اثر می‌گذارد. این پویایی بر اهمیت توجه به ثبات اقتصادی در پایداری ازدواج تأکید می‌کند.

عبدالرحمن و یونس (۲۰۲۴) در تحقیق خود نتیجه گرفتند که خانواده سالم به منزله سنگ بنای جامعه و عامل تداوم آن مستلزم تشکیل ازدواج است؛ از این رو، کاهش نرخ ازدواج زوال ساختار خانواده را پیش‌بینی می‌کند؛ درمقابل، افزایش نرخ طلاق به متلاشی شدن خانواده و ساختار اجتماعی می‌انجامد و آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و روانی به طرفین و نسل‌های بعد وارد می‌کند. این پژوهش با هدف سنجش و تحلیل عوامل اقتصادی و سایر متغیرهای مؤثر بر فرایندهای ازدواج و طلاق در عراق در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۳ انجام شده است. این دوره شاهد تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی چشمگیری بوده و پیش‌بینی‌هایی برای نرخ ازدواج و طلاق تا سال ۲۰۳۰ ارائه شده است. برای دستیابی به اهداف پژوهش از مدل خودتوضیح با وقفه‌های توزیع برای برآوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت استفاده شده است. یافته‌های کلیدی پژوهش نشان می‌دهد متغیرهای سرانه تولید ناخالص داخلی، جمعیت، نرخ مشارکت نیروی کار زنان، نرخ باسوادی زنان و ثبات سیاسی و اقتصادی تأثیر مثبتی بر نرخ ازدواج دارند؛ درمقابل، نرخ فقر و بیکاری به افزایش نرخ طلاق کمک می‌کنند؛ همچنین، با افزایش بی‌ثباتی در متغیرهای کلان اقتصادی (بیکاری، تورم و فقر) نرخ طلاق افزایش می‌یابد و از میزان ازدواج‌ها کاسته می‌شود.

مبانی نظری

طلاق

طلاق به معنای رها کردن، آزاد کردن و گسستن پیوند ازدواج با لفظی خاص یا نوعی گسست، جدایی و اخلال در نظام خانواده است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۵). طلاق به معنای جدا شدن زن از مرد و رها شدن زن از قید نکاح طبق شرایط مقرر در دین است (معین، ۱۳۷۱، ج ۲: ۲۲۲۹). طلاق را اغلب راه حل رایج و قانونی سازش نداشتن زن و شوهر، فروریختن ساختار زندگی خانوادگی، قطع پیوند زناشویی و اختلال در ارتباط والدین با فرزندان تعریف کرده‌اند (فیروزجائیان و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۸).

نظریه بی‌سازمانی اقتصادی

مفهوم بی‌سازمانی به توافق نداشتن یا ناهماهنگی میان اجزای نظام اقتصادی اشاره می‌کند. در این حالت، جامعه با شکست در مقررات و قواعد تنظیم‌کننده اقتصادی مواجه است. این امر هنگامی رخ می‌دهد که کنترل اجتماعی بر رفتار اجتماعی از بین می‌رود (خسروی و همکاران، ۱۴۰۱: ۸۱). سه نوع عمده بی‌سازمانی اجتماعی یعنی بی‌هنجاری (اختلال نظام خانواده، بحران معنوی و بیگانگی اجتماعی)، ستیز فرهنگی (تضاد خانوادگی) و اختلال اقتصادی (افزایش ناکامی و محرومیت) در فضای اجتماعی وجود دارد (کوبرین و رونالد^۱، ۲۰۰۳: ۵۶). به زعم پارک^۲ اساس سازمان اجتماعی سنت‌ها و رسوم‌اند. هر جا که سنت‌های اجتماعی تغییر کنند و دگرگون شوند، احتمال بروز بحران اجتماعی و رفتار پرخطر وجود دارد. در این حال، نظام کنترلی اقتدار و کارایی خود را از دست می‌دهد. خانواده و نظام همسایه در این شرایط توان کنترل بر افراد را نخواهند داشت. شهرنشینی، صنعتی شدن و مهاجرت، تغییرات اجتماعی-اقتصادی، شیوه‌های سبک جدید زندگی و شکاف ارزشی بین‌نسلی می‌توانند به افزایش مسائل اجتماعی کمک کنند (حسینی‌نثار و فیوضات، ۱۳۹۰: ۵۹). اثر شوک اقتصادی نیز ارزش زندگی زناشویی را کاهش می‌دهد و کیفیت زندگی آن‌ها پایین می‌آورد (هلرستین و مومیل^۳، ۲۰۱۱).

نظریه مبادله هزینه و پاداش را در مسئله طلاق زوجین مهم می‌داند. پیامدهای آگاهانه و غیرآگاهانه محاسبه، هزینه و منافع زندگی مشترک تعیین‌کننده تصمیم افراد برای طلاق‌اند. با کاهش جذابیت تداوم زندگی تمایل به طلاق بیشتر می‌شود که ریشه‌های آن اختلال در مبادله

1. Kubrin and Ronald

2. Robert Ezra Park

3. Hellerstein and Morrill

اجتماعی است (داناوان و جکسون،^۱ ۱۹۹۰). براساس مطالعات متعدد، مشقت و سختی‌های اقتصادی سبب استرس افراد می‌شوند و این استرس وضعیتی است که در آن تقاضاهای محیط فراتر از منابع و ظرفیت افراد برای مقابله با آن است. درواقع استرس ناشی از مسائل اقتصادی سبب تضعیف روابط زناشویی می‌شود. کوماروسکی^۲ در پژوهشی به بررسی بیکاری شوهر در دوره رکود بزرگ پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد هر دو زوج ابتدا درباره یافتن شغل جدید برای همسر دیدی خوش‌بینانه دارند، ولی در طول زمان از پیدا کردن شغل جدید دلسرد می‌شوند و در نتیجه تنش بین مردان بیکار و همسران آن‌ها افزایش می‌یابد (عیسی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹). تغییرات تنش‌زا و استرس‌زا اغلب در زوج‌هایی روی می‌دهد که کم‌سن، بدون تحصیلات، بیکار یا کم‌درآمدند. بی‌ثباتی شغلی به خصوص بیکاری و رضایت زناشویی و زندگی خانوادگی رابطه‌ای قوی با هم دارند. افراد بیکار تفاهم و ارتباط و نظم کمتری در روابط خانوادگی و درواقع روابطی تنش‌زا با همسر خود دارند؛ همچنین شوهرانی که بیکار هستند، کمتر از حمایت همسران خود بهره‌مند می‌شوند و مشاجره بیشتر و به دنبال آن انسجام خانوادگی کمتری دارند (زرگر و نشاط‌دوست، ۱۳۸۶). کاهش مطلوبیت مبادله و قطع آن به دلایلی چون شوک اقتصادی احتمال خطر در زندگی را افزایش می‌دهد (بکر^۳ و همکاران، ۱۹۹۷).

درمقابل، با افزایش زمینه‌های اشتغال و افزایش امنیت اقتصادی بستر کاهش اختلاف و افزایش اوقات فراغت مناسب فراهم می‌شود. در این شرایط زوجین کمتر به طلاق فکر می‌کنند. تورم با افزایش فشار بر خانواده‌ها بر چشم‌انداز آتی و طلاق تأثیر می‌گذارد (اشلیکنز و گلیکسبرگ،^۴ ۲۰۱۳). بیکاری بلندمدت به افزایش فقر و نابرابری اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز بروز جنایات، انحرافات و بی‌نظمی اجتماعی شود؛ در این حالت بسیاری از قابلیت‌ها و فرصت‌های زندگی انسان محدودتر می‌شود (نجفی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۸۴). در فرایند بحران‌های اقتصادی و شوک اقتصادی، شخصیت زوجین تغییر می‌کند و انتظارات و توقعات آن‌ها را درباره آینده زناشویی و سرمایه‌گذاری دچار تحولات اساسی می‌شود (روی،^۵ ۲۰۱۰). فشارهای روانی ناشی از بی‌ثباتی اقتصادی، ازجمله بیکاری بلندمدت، کاهش منابع مالی و ناتوانی در تأمین نیازهای اساسی (خوراک، پوشاک و مسکن) به اختلاف شدید

---

1. Danowan and Jackson

2. Komarousky

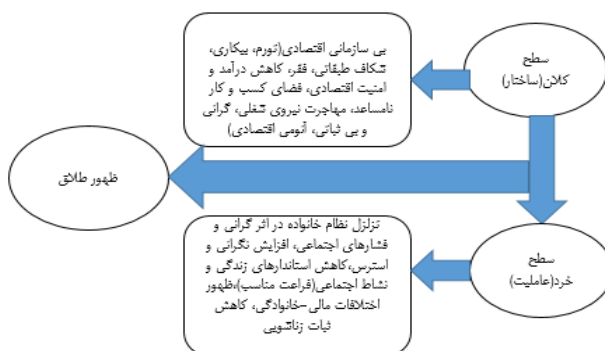
3. Becker

4. Schellekens and Gliksberg

5. Roy

زوجین کمک می کند (آماتو و بتی،^۱ ۲۰۱۱) که از پیامدهای آن شکنندگی کانون خانواده و کاهش تاب‌آوری زوجین است.

بنابراین، با توجه به مبانی تجربی و نظری ارائه شده می توان گفت بی‌سازمانی اقتصادی و تغییرات شاخص های اقتصادی در سطح کلان، از جمله در نرخ بیکاری، تورم، مشارکت اقتصادی، تولید ناخالص ملی و ضریب جینی، می تواند تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر رفتارهای کنشگران در سطح داشته باشد و با ایجاد فشارهای مضاعف اجتماعی و روانی بر کیفیت روابط زناشویی تأثیر بگذارد. در پژوهش حاضر افزایش نسبت های طلاق در سال های اخیر در این چهارچوب مدنظر قرار گرفته است.

شکل ۱. الگوی نظری پژوهش

روش تحقیق

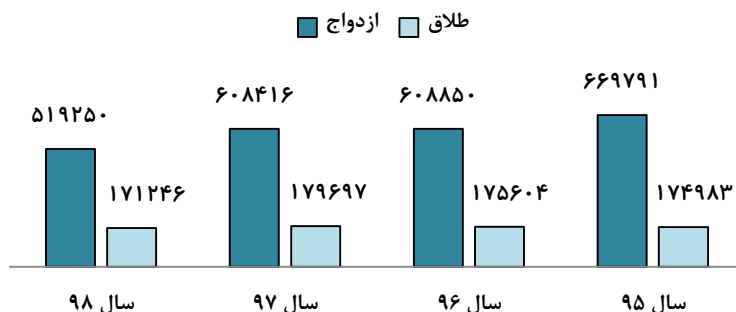
روش تحقیق این پژوهش اسنادی و بر پایه تحلیل ثانویه است. در این مطالعه، از دو دسته داده استفاده شده است. داده های مربوط به متغیر طلاق، که از آمارهای سازمان ثبت احوال کشور گرفته شده اند و اطلاعات مربوط به شاخص های اقتصادی که از آمارهای مرکز آمار ایران دریافت شده اند. این شاخص ها عبارت اند از: تولید ناخالص داخلی، ضریب جینی، نرخ بیکاری، نسبت اشتغال، نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ تورم. تمام این داده ها برای دوره ۴ ساله ۱۳۹۵-۱۳۹۸ مدنظر قرار گرفته اند. با استفاده از این داده ها سعی شده است به تحلیل و بررسی سؤالات اساسی پژوهش پرداخته شود. جامعه آماری این مطالعه کل استان های کشور است. این جامعه در حال حاضر ۳۱ استان را شامل می شود که سعی شده است به مقایسه آماری های مربوط به شاخص های یاد شده و تحولات آن با جزئیات بیشتر میان آن ها پرداخته شود. واحد تحلیل در این

پژوهش استان است؛ به بیان بهتر، نمره هر کدام از استان‌های کشور در شاخص‌های بررسی شده در دوره زمانی یادشده گردآوری شده و برای تجزیه و تحلیل این داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در این پژوهش، هم میانگین شاخص‌ها در طول سال‌های بررسی شده و هم تغییرات این شاخص‌ها در طول این زمان مدنظر قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت، سعی شده است یافته‌های پژوهش حاضر به‌طور خلاصه در دو بخش ارائه شود. در بخش نخست، به توصیف وضعیت متغیرهای بررسی‌شده پرداخته شده است. در این بخش، نرخ متوسط شاخص‌ها در کل کشور و به تفکیک استان‌ها و همچنین تغییرات شاخص‌ها در طول دوره مدنظر بررسی شده است. در بخش دوم نیز میزان طلاق در استان‌های کشور براساس شاخص‌های اقتصادی تبیین شده است.

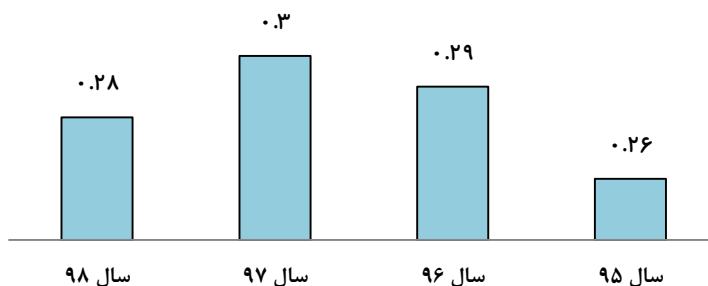
یافته‌های توصیفی

نمودار ۳. تعداد ازدواج‌ها و طلاق‌های واقع‌شده در کشور در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ (منبع: آمارهای سازمان ثبت احوال کشور)

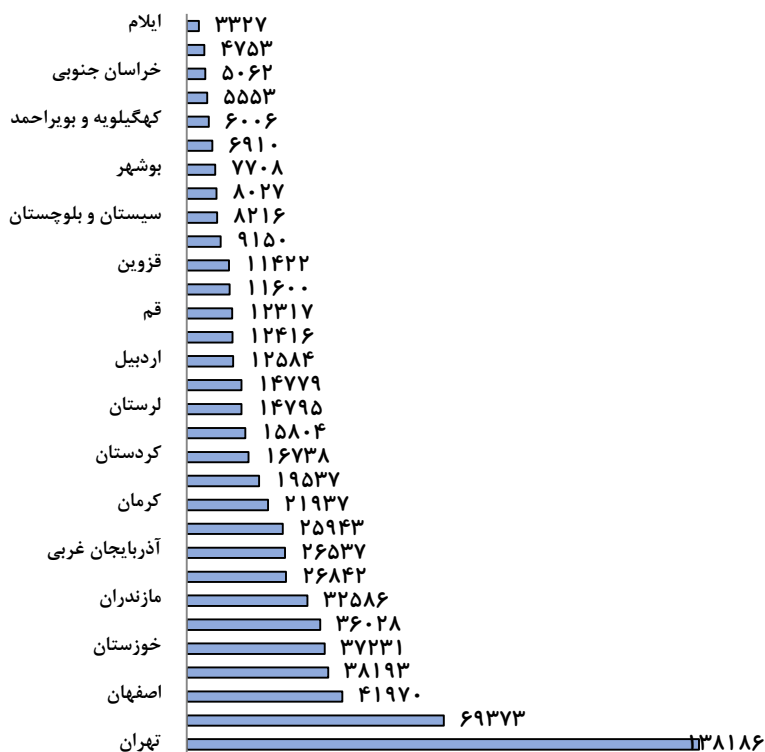
براساس اطلاعات نمودار ۳، در فاصله سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ به‌طور متوسط سالانه ۶۰۱۰۵۷۶ مورد ازدواج و ۱۷۵۰۳۸۲ مورد طلاق در کشور ثبت شده است؛ بااین حال، آمارهای کلی ازدواج و طلاق در دوره زمانی یادشده با نوساناتی همراه بوده است. تعداد ازدواج ثبت شده در سال ۱۳۹۵ عدد ۶۶۹۰۷۹۱ را نشان می‌دهد که بالاترین میزان در سال‌های مدنظر است، اما این عدد در طول سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ روندی نزولی داشته و در این سال به ۵۱۹۰۲۵۰ مورد

تقلیل یافته است که کمترین میزان ثبت شده در دوره یادشده قلمداد می شود؛ همچنین اطلاعات نمودار نشان می دهد تعداد طلاق ثبت شده در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۷۴،۹۸۳ مورد بوده و این شاخص سه سال متمادی تا سال ۱۳۹۷ روندی صعودی داشته و در این سال به ۱۷۹،۶۹۷ رسیده است؛ به عبارت بهتر، می توان گفت بین سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ هم زمان شاهد افزایش تعداد طلاق ها و کاهش تعداد ازدواج ها در سطح کشور بوده ایم که نتیجه این دو روند یادشده را می توان در شاخص نسبت طلاق به ازدواج مشاهده کرد (نمودار ۴).

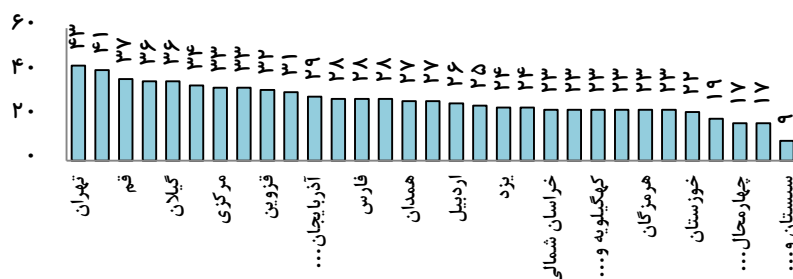
نمودار ۴. نسبت طلاق به ازدواج در کشور در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ (منبع: آمارهای سازمان ثبت احوال کشور)

طبق نمودار ۴، در فاصله سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ روند حرکتی نسبت طلاق به ازدواج در کشور با روند مشاهده شده در میزان طلاق هم خوانی دارد و می توان آن را شاخصی مناسب برای بررسی وضعیت طلاق در دوره زمانی یادشده تلقی کرد. کمترین نسبت طلاق به ازدواج (۰/۲۶) مربوط به سال ۱۳۹۵ است که این عدد در سال ۱۳۹۶ به ۰/۲۹ و سپس در سال ۱۳۹۷ به ۰/۳۰ رسیده و روندی صعودی در این فاصله داشته است، اما در ادامه، وضعیت طلاق به تفکیک استان های کشور نیز بررسی شده است. آمارها نشان می دهد استان تهران با ثبت میانگین بیش از ۱۳۸ هزار مورد طلاق در سال با اختلاف زیاد از سایر استان ها رتبه نخست را در این حوزه دارد. استان خراسان رضوی نیز با میانگین سالانه حدود ۷۰ هزار طلاق در رتبه دوم قرار دارد. چهار استان بزرگ اصفهان، فارس، خوزستان و آذربایجان شرقی نیز در رتبه های بعدی از نظر میزان طلاق قرار گرفته اند، اما در انتهای نمودار، استان های ایلام، سمنان، خراسان جنوبی و چهارمحال و بختیاری به ترتیب کمترین میزان طلاق در سال های مدنظر را دارند (نمودار ۵).

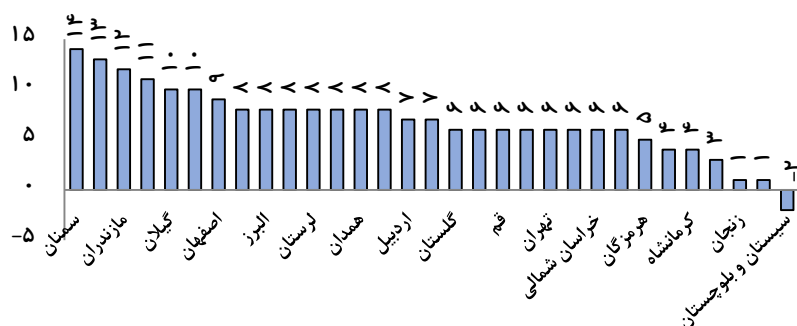
نمودار ۵. تعداد طلاق‌ها در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ به تفکیک استان‌های کشور (منبع: آمارهای سازمان ثبت احوال کشور)

بدیهی است بررسی میزان طلاق در استان‌های کشور تنها براساس تعداد وقایع ثبت شده نمی‌تواند مبنای مناسبی برای مقایسه وضعیت استان‌ها باشد. برای این منظور، در بررسی حاضر سعی شده است آمارهای طلاق استان‌ها در ارتباط با آمارهای آن‌ها مدنظر قرار بگیرد و میانگین نسبت طلاق به ازدواج برای هر استان محاسبه شود. این عدد درواقع نشان دهنده این است که در سال‌های بررسی شده در هر استان به‌طور متوسط به ازای هر ۱۰۰ ازدواج چند مورد طلاق ثبت شده است. نتایج این بررسی به‌طور خلاصه در نمودار ۴ آمده است (نمودار ۶).

نمودار ۶. میانگین نسبت طلاق در طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ (منبع: آمارهای سازمان ثبت احوال کشور)

براساس داده‌های نمودار ۶ در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ متوسط نسبت طلاق در کل کشور ۲۹/۱۵ مورد به ازای هر ۱۰۰ ازدواج بوده است. مقایسه وضعیت استان‌ها از منظر شاخص یادشده نیز نشان می‌دهد استان تهران با نسبت طلاق ۴۳ رتبه اول و استان سیستان و بلوچستان با نسبت طلاق ۹ رتبه آخر را از این منظر دارند. طبق این آمارها، بعد از تهران، استان‌های البرز، قم، مازندران و گیلان به ترتیب با نسبت‌های طلاق ۴۱، ۳۷، ۳۶ و ۳۶ در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. به طور کلی، نتایج نشان می‌دهد از بین استان‌های ۳۱ گانه کشور ۱۰ استان که اغلب استان‌های بزرگ کشور محسوب می‌شوند، نسبت‌های طلاق بالاتر از میانگین کشوری و ۲۱ استان (شامل استان‌های آذربایجان شرقی، کردستان، فارس، کرمانشاه، همدان، بوشهر، اردبیل، زنجان، یزد، کرمان، خراسان شمالی، آذربایجان غربی، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان، هرمزگان، لرستان، خوزستان، خراسان جنوبی، چهارمحال و بختیاری، ایلام و سیستان و بلوچستان) نرخ‌های پایین‌تر از میانگین کشوری را دارند (نمودار ۶).

نمودار ۷. تغییرات نسبت طلاق در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ (منبع: آمارهای سازمان ثبت احوال کشور)

نمودار ۷ تغییرات نسبت طلاق در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ را به تفکیک استان‌های کشور نمایش می‌دهد. براساس اطلاعات این نمودار، این نسبت در ۳۱ استان از استان‌های کشور در طول دوره مورد نظر افزایش داشته است که از این میان، استان‌های سمنان، فارس، مازندران و خراسان رضوی به ترتیب با میزان‌های تغییر ۱۴، ۱۳، ۱۲ و ۱۱ بیشترین میزان افزایش در نسبت طلاق را داشته‌اند. تنها در ۱ استان از استان‌های کشور (سیستان و بلوچستان) در طول دوره مدنظر شاهد کاهش در نسبت طلاق بوده‌ایم که میزان این کاهش ۲ درصد بوده است (نمودار ۷).

همان‌طور که اشاره شد، بخش دیگر مطالعه حاضر به شاخص‌های اقتصادی استان‌ها مربوط است که این شاخص‌ها در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ بررسی شده‌اند. این شاخص‌ها عبارت‌اند از: سرانه تولید ناخالص داخلی، ضریب جینی، نرخ بیکاری، نسبت اشتغال، نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ تورم. اطلاعات مربوط به میانگین این شاخص‌ها در دوره یادشده و همچنین میزان تغییرات آن‌ها در طول این دوره در جدول ۱ آمده است.

براساس اطلاعات این جدول، متوسط نرخ بیکاری در دوره زمانی یادشده ۱۱/۷۷ است؛ بر این اساس، استان‌های یزد، لرستان، کهگیلویه و بویراحمد، کرمانشاه، کردستان، سیستان و بلوچستان، خوزستان، چهارمحال و بختیاری، البرز، اصفهان و آذربایجان غربی نرخ‌های بیشتر و استان‌های آذربایجان شرقی، اردبیل، ایلام، بوشهر، تهران، خراسان جنوبی، خراسان رضوی، خراسان شمالی، زنجان، سمنان، فارس، قزوین، قم، کرمان، گلستان، گیلان، مازندران، مرکزی، هرمزگان و همدان نرخ‌های بیکاری پایین‌تر از متوسط کشوری داشته‌اند؛ همچنین، براساس این آمارها، بالاترین نرخ بیکاری (۱۹/۵) در دوره یادشده به استان کرمانشاه و پایین‌ترین نرخ (۷/۹۰) به استان‌های سمنان و مرکزی مربوط بوده است. اختلاف قابل توجه ۱۱/۶ درصدی نیز بین نرخ‌های بیکاری این استان‌ها مشاهده می‌شود. از منظر تغییرات نرخ بیکاری استان‌ها، بیشترین افزایش (۳/۶ درصد) و استان کرمانشاه بیشترین کاهش (۶/۳ درصد) را در طول دوره مدنظر داشته‌اند.

از سوی دیگر، آمارهای مربوط به نرخ تورم ۱۲ ماهه در سال ۱۳۹۵ عدد ۶/۹ را برای کل کشور نشان می‌دهد که این عدد در سال ۱۳۹۸ به ۳۴/۸ درصد رسیده است. میانگین نرخ تورم در این دوره چهارساله ۱۹/۲ درصد است؛ همچنین این آمارها نشان می‌دهد وضعیت استان‌های کشور از نظر نرخ تورم نیز متفاوت بوده است. طبق این آمارها، استان‌های آذربایجان شرقی، ایلام، بوشهر، تهران، چهارمحال و بختیاری، خراسان جنوبی، خراسان شمالی، سیستان و بلوچستان، قزوین، کردستان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان، لرستان و مرکزی نرخ

تورم بالاتری از متوسط کشوری داشتند. در سایر استان‌ها نیز نرخ‌ها پایین‌تر از میانگین کشوری بوده است. در این دوره زمانی، استان لرستان با میانگین نرخ تورم ۲۲/۵ درصد بالاترین و استان قم با میانگین نرخ ۱۷/۳ درصد پایین‌ترین میزان تورم را داشتند؛ همچنین، بالاترین میزان رشد تورم در دوره یادشده ۳۷ درصد مربوط به استان خراسان جنوبی و کمترین میزان رشد (۲۲۰۵ درصد) مربوط به استان فارس بوده است.

بخش دیگر اطلاعات جدول ۱ نشان می‌دهد متوسط ضریب جینی در کل کشور در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ برابر با ۰/۳۲۸۲ بوده است که از این منظر استان‌های یزد، مرکزی، مازندران، لرستان، کهگیلویه و بویراحمد، کرمانشاه، کرمان، کردستان، قزوین، سمنان، زنجان، خراسان جنوبی، چهارمحال و بختیاری، بوشهر، البرز، اردبیل و آذربایجان غربی ضرایب پایین‌تری داشتند؛ درمقابل، ضرایب استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان، ایلام، تهران، خراسان رضوی، خراسان شمالی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، گلستان، گیلان، هرمزگان و همدان بالاتر از میانگین کشوری بوده است. براساس این آمارها، بالاترین ضریب جینی (۰/۴۳۸۸) در دوره یادشده به استان سیستان و بلوچستان و پایین‌ترین ضریب (۰/۲۸۳۹) به استان کهگیلویه و بویراحمد مربوط بوده است. از منظر تغییرات ضریب جینی در طول دوره مدنظر نیز بیشترین افزایش (۰/۰۸۵۵) در استان آذربایجان غربی و بیشترین کاهش (۰/۰۹۰۲-) در استان گیلان بوده است.

آمارهای مربوط به شاخص نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد متوسط این نرخ در دوره زمانی بررسی شده عدد ۴۰/۰۳ است؛ بر این اساس استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، اصفهان، چهارمحال بختیاری، خراسان رضوی، خراسان شمالی، زنجان، قزوین، کردستان، کرمانشاه، گیلان، مازندران، همدان و یزد نرخ‌های بالاتری داشتند؛ درمقابل، استان‌های البرز، ایلام، بوشهر، تهران، خراسان جنوبی، خوزستان، سمنان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان، لرستان، مرکزی و هرمزگان نرخ‌های کمتر از متوسط کشوری را داشتند. براساس این آمارها، بالاترین نرخ مشارکت اقتصادی (۴۴/۰۸) در دوره یادشده به استان اردبیل و پایین‌ترین نرخ (۳۱/۸۸) به استان سیستان و بلوچستان مربوط بوده است. بررسی تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی نیز نشان می‌دهد در طول ۴ سال مورد نظر استان کرمانشاه بیشترین افزایش و استان کهگیلویه و بویراحمد بیشترین کاهش را در طول دوره یادشده داشته‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. وضعیت شاخص‌های اقتصادی بررسی شده در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ به تفکیک استان‌های کشور

استان‌ها	مشارکت اقتصادی		نرخ تورم		نرخ بیکاری		ضریب جینی		تولید ناخالص داخلی	
	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات
آذربایجان شرقی	۴۱۰۰۳	-۰۰۲۰	۱۹۰۹	۳۹۰۵	۱۰۰۶۰	-۰۰۸۰	۰۰۳۵۶۰	-۰۰۰۰۲۰	۸۳۷۸۳	٪۱۱۵
آذربایجان غربی	۴۱۰۷۳	۰۰۶۰	۱۹۰۰	۳۴۰۶	۱۲۰۸۰	۰۰۲۰	۰۰۳۰۸۳	۰۰۰۸۵۵	۶۱۵۱۱	٪۱۰۰
اردبیل	۴۴۰۰۸	-۰۰۱۰	۱۸۰۷	۲۸۰۷	۱۱۰۳۰	-۵۰۳۰	۰۰۳۰۴۸	۰۰۰۴۴۲	۷۸۹۹۸	٪۱۱۵
اصفهان	۴۱۰۶۸	۰۰۷۰	۱۸۰۱	۲۴۰۴	۱۳۰۳۰	-۴۰۰۰	۰۰۳۳۱۴	-۰۰۰۰۳۳۹	۱۰۶۹۵۰	٪۲۰۹
البرز	۳۸۰۶۸	۱۰۷۰	۱۸۰۴	۲۸۰۳	۱۴۰۰۰	-۱۰۵۰	۰۰۳۱۳۰	-۰۰۰۰۹۵	۱۱۱۷۵۷	٪۱۳۵
ایلام	۳۵۰۴۸	-۱۰۱۰	۲۲۰۷	۳۵۰۷	۱۰۰۷۰	-۳۰۳۰	۰۰۳۳۹۶	-۰۰۰۸۷۲	۸۹۱۹۲	٪۸۲
بوشهر	۳۷۰۴۰	-۰۰۳۰	۲۰۰۰	۲۹۰۷	۱۰۰۷۰	-۱۰۴۰	۰۰۳۱۹۸	-۰۰۰۵۰۳	۳۴۵۶۳۰	٪۱۱۲
تهران	۳۹۰۸۸	-۰۰۷۰	۱۹۰۳	۳۰۰۹	۱۱۰۱۰	-۱۰۸۰	۰۰۳۹۵۹	۰۰۰۳۰۲	۱۷۵۸۸۴	٪۱۰۰
چهارمحال و بختیاری	۴۰۰۰۸	۰۰۶۰	۲۲۰۴	۲۸۰۲	۱۸۰۴۰	-۴۰۸۰	۰۰۳۱۱۵	۰۰۰۱۲۸	۷۱۷۹۸	٪۹۰
خراسان جنوبی	۳۹۰۵۰	۰۰۸۰	۲۰۰۱	۳۷۰۰	۹۰۴۰	-۳۰۸۰	۰۰۳۱۰۳	۰۰۰۳۷۶	۶۳۵۴۹	٪۱۲۴
خراسان رضوی	۴۲۰۸۸	۰۰۱۰	۱۸۰۲	۲۶۰۸	۱۰۰۹۰	-۴۰۸۰	۰۰۳۴۰۷	۰۰۰۰۰۸	۸۲۰۱۹	٪۹۸
خراسان شمالی	۴۳۰۸۵	۰۰۲۰	۲۱۰۷	۲۹۰۹	۱۰۰۱۰	-۲۰۰۰	۰۰۳۴۱۹	۰۰۰۳۰۳	۶۲۰۳۴	٪۱۲۲
خوزستان	۳۹۰۱۸	۰۰۵۰	۱۹۰۱	۲۹۰۴	۱۴۰۴۰	۱۰۸۰	۰۰۳۶۲۴	-۰۰۰۴۴۹	۱۰۳۱۳۳	٪۱۷۲
زنجان	۴۲۰۴۸	۲۰۵۰	۱۸۰۵	۲۵۰۹	۹۰۲۰	-۱۰۷۰	۰۰۳۰۱۴	۰۰۰۴۲۲	۹۴۲۱۴	٪۱۵۹
سمنان	۳۸۰۰۸	-۱۰۶۰	۱۸۰۲	۲۷۰۰	۷۰۹۰	-۰۰۵۰	۰۰۲۹۴۲	۰۰۰۰۳۷	۱۳۰۶۷۹	٪۷۳
سیستان و ب	۳۱۰۸۸	۰۰۶۰	۲۱۰۶	۲۴۰۰	۱۳۰۵۰	۰۰۲۰	۰۰۴۳۸۸	۰۰۰۴۴۳	۴۶۴۱۱	٪۱۰۰
فارس	۳۹۰۵۸	-۰۰۸۰	۱۷۰۶	۲۲۰۶	۹۰۸۰	-۳۰۴۰	۰۰۳۳۲۸	-۰۰۰۰۱۰	۹۹۶۰۲	٪۸۵
قزوین	۴۰۰۴۳	۰۰۲۰	۱۹۰۴	۲۸۰۱	۱۰۰۸۰	-۱۰۷۰	۰۰۲۸۶۰	-۰۰۰۲۸۰	۱۳۱۳۷۴	٪۱۳۶
قم	۳۵۰۶۰	-۰۰۳۰	۱۷۰۳	۲۴۰۸	۱۰۰۸۰	-۱۰۱۰	۰۰۳۳۳۲	-۰۰۰۰۰۵	۸۲۸۱۶	٪۱۱۵
کردستان	۴۲۰۴۳	۰۰۲۰	۲۰۰۱	۳۰۰۰	۱۴۰۵۰	-۰۰۷۰	۰۰۲۸۸۲	۰۰۰۵۲۴	۵۷۸۸۷	٪۹۰
کرمان	۳۸۰۴۰	-۰۰۱۰	۱۷۰۶	۲۸۰۸	۱۱۰۴۰	-۰۰۳۰	۰۰۳۲۱۸	۰۰۰۰۶۸	۹۳۷۰۶	٪۱۲۷
کرمانشاه	۴۱۰۸۳	۳۰۰۰	۱۹۰۹	۲۵۰۰	۱۹۰۵۰	-۶۰۳۰	۰۰۳۱۰۰	۰۰۰۲۰۸	۷۴۸۳۳	٪۱۱۶
کهگیلویه و بویراحمد	۳۶۰۸۸	-۲۰۳۰	۲۰۰۴	۲۸۰۴	۱۲۰۶۰	-۱۰۵۰	۰۰۲۸۳۹	۰۰۰۶۷۹	۶۶۸۶۸	٪۹۹
گلستان	۳۸۰۰۳	-۰۰۵۰	۲۰۰۸	۲۶۰۰	۱۱۰۴۰	-۱۰۷۰	۰۰۳۳۳۵	-۰۰۰۲۹۶	۶۱۰۵۷	٪۱۰۶
گیلان	۴۲۰۷۵	۱۰۶۰	۱۹۰۰	۲۳۰۶	۱۱۰۰۰	-۰۰۹۰	۰۰۳۴۳۲	-۰۰۰۹۰۲	۸۲۳۸۷	٪۱۱۹
لرستان	۳۶۰۰۰	۱۰۲۰	۲۲۰۵	۳۲۰۲	۱۳۰۶۰	۲۰۴۰	۰۰۳۲۰۷	۰۰۰۲۹۶	۶۱۸۵۶	٪۱۰۶
مازندران	۴۱۰۸۰	۱۰۴۰	۱۹۰۰	۲۸۰۱	۹۰۹۰	-۲۰۲۰	۰۰۳۱۰۹	۰۰۰۱۴۰	۹۹۱۹۵	٪۱۰۹
مرکزی	۳۵۰۰۰	-۱۰۱۰	۲۰۰۰	۲۸۰۷	۷۰۹۰	۰۰۹۰	۰۰۲۸۴۴	-۰۰۰۵۴۲	۱۳۹۷۳۰	٪۱۵۲
هرمزگان	۴۰۰۰۳	۲۰۴۰	۱۸۰۶	۲۸۰۲	۱۱۰۱۰	۳۰۶۰	۰۰۳۵۹۳	۰۰۰۱۶۶	۱۱۳۰۹۷	٪۹۴

استان ها	مشارکت اقتصادی		نرخ تورم		نرخ بیکاری		ضریب جینی		تولید ناخالص داخلی	
	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات	میانگین	تغییرات
همدان	۴۱۰۰۳	۲۰۴۰	۱۹۰۱	۳۷۰۶	۹۰۰۰	-۲۰۳۰	۰۰۳۵۲۴	۰۰۳۵۷	۷۴۱۲۸	۱۰۰۷٪
یزد	۴۱۰۶۵	۰۰۵۰	۱۹۰۶	۳۶۰۳	۱۳۰۲۰	۰۰۵۰	۰۰۳۰۴۱	۰۰۵۴۸	۱۷۰۸۲۱	۹۴٪
کل کشور	۴۰۰۰۳	۰۰۳۰	۱۹۰۲	۳۸۰۰	۱۱۰۷۷	-۱۰۸۰	۰۰۳۲۸۲	۰۰۰۰۹۸	۱۰۸۷۱۵	۱۱۵٪

تبیین نسبت طلاق بر حسب متغیرهای اقتصادی

تا اینجا سعی شد توصیف مختصری از وضعیت استان های کشور براساس متغیرهای بررسی شده در مطالعه حاضر بیان شود. در ادامه به تبیین نسبت های طلاق در استان های کشور براساس شاخص های اقتصادی پرداخته شده است. برای این کار از آزمون های آماری دومتغیری (ضریب همبستگی پیرسون) و چندمتغیری (رگرسیون چندخطی) استفاده شده است.

مطابق با اطلاعات جدول ۲، بین سه مورد از شاخص های اقتصادی مدنظر (نسبت اشتغال، نرخ بیکاری و نرخ تورم) و نسبت طلاق همبستگی معنادار وجود دارد. نسبت اشتغال همبستگی منفی با نسبت طلاق نشان می دهد، اما میان دو شاخص دیگر، یعنی نرخ بیکاری و نرخ تورم، همبستگی مثبتی با شاخص نسبت طلاق دارد؛ به عبارت ساده تر این نتایج نشان می دهد استان هایی که اشتغال پایین تر و نرخ تورم و بیکاری بالاتری دارند به مراتب نسبت های طلاق بیشتری در مقایسه با سایر استان ها دارند. مقایسه همبستگی های مشاهده شده از منظر شدت نیز نان می دهد نرخ تورم با ضریب همبستگی ۰/۵۷۳ قوی ترین همبستگی را با نسبت طلاق نشان می دهد. نسبت اشتغال با ضریب همبستگی ۰/۳۶۰- در رتبه دوم و درنهایت نرخ بیکاری با ضریب همبستگی ۰/۳۲۲ در رتبه آخر قرار گرفته است (جدول ۲).

جدول ۲. همبستگی های مشاهده شده بین نسبت طلاق و متوسط شاخص های اقتصادی در سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۸

		تولید ناخالص داخلی	ضریب جینی	نرخ	تولید ناخالص داخلی	ضریب جینی	نرخ
متوسط نسبت طلاق	r	-۰/۲۳۳	۰/۱۸۲	۰/۳۲۲	-۰/۳۶۰	۰/۲۹۳	۰/۵۷۳
	Sig.	۰/۱۲۰	۰/۲۱۹	۰/۰۴۵	۰/۰۳۴	۰/۱۰۳	۰/۰۰۰
	n	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱
تغییرات نسبت طلاق	r	-۰/۲۴۰	۰/۲۲۳	۰/۳۲۵	-۰/۳۶۱	۰/۲۵۲	۰/۳۲۸
	Sig.	۰/۱۸۷	۰/۲۲۱	۰/۰۴۲	۰/۰۳۲	۰/۱۶۴	۰/۰۳۹
	n	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱

همان‌طور که مشاهده می‌شود، میزان هم‌بستگی شاخص‌های اقتصادی با تغییرات نسبت طلاق در طول دوره مورد بررسی نیز مدنظر قرار گرفته است. نکته جالب اینکه همان شاخص‌هایی که هم‌بستگی‌های معنادار با نسبت طلاق نشان داده‌اند، با تغییرات این شاخص نیز هم‌بستگی دارند. تنها تفاوت میان این دو بخش از نتایج به شدت هم‌بستگی‌های مشاهده‌شده مربوط است؛ به این معنی که شاخص نرخ تورم هم‌بستگی ضعیف‌تری با تغییرات نسبت طلاق (در مقایسه با نسبت طلاق) دارد. در اینجا نیز بررسی شدت هم‌بستگی‌های مشاهده‌شده نشان می‌دهد نسبت اشتغال با ضریب هم‌بستگی $0/361$ ، نرخ تورم با ضریب $0/328$ و نرخ بیکاری با ضریب $0/325$ به‌ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند (جدول ۳).

در ادامه، روابط آماری میان تغییرات شاخص‌های اقتصادی در دوره مدنظر و نسبت طلاق در این دوره نیز بررسی شده است. نتایج این بررسی در جدول ۳ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، غیر از تغییرات ضریب جینی تغییرات سایر شاخص‌ها هم‌بستگی معناداری با نسبت طلاق ندارد. هم‌بستگی مشاهده‌شده میان تغییرات ضریب جینی و تغییرات نسبت طلاق از نوع مثبت است و نشان می‌دهد در دوره زمانی مورد مطالعه، افزایش ضریب جینی با افزایش نسبت طلاق در استان‌ها همراه بوده است (جدول ۳).

جدول ۳. هم‌بستگی‌های مشاهده‌شده بین نسبت طلاق و تغییرات شاخص‌های اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸

تغییرات نرخ تورم	تغییرات مشارکت اقتصادی	تغییرات نسبت اشتغال	تغییرات نرخ بیکاری	تغییرات ضریب جینی	تغییرات تولید ناخالص داخلی		
$0/192$	$0/003$	$-0/070$	$0/106$	$0/222$	$-0/223$	r	متوسط
$0/292$	$0/987$	$0/705$	$0/565$	$0/202$	$0/221$	Sig.	نسبت
۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	n	طلاق
$0/071$	$-0/132$	$-0/076$	$0/115$	$0/401$	$-0/058$	r	تغییرات
$0/698$	$0/473$	$0/678$	$0/530$	$0/023$	$0/753$	Sig.	نسبت
۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	n	طلاق

خلاصه مدل رگرسیونی نشان می‌دهد ۶ متغیر وارد شده در دستگاه رگرسیون (شامل تولید ناخالص داخلی، ضریب جینی، نرخ بیکاری، نسبت اشتغال، نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ تورم) در مجموع هم‌بستگی 43 صدم را با متغیر نسبت طلاق داشتند. از سوی دیگر، این متغیرها در کنار هم توانسته‌اند حدود 22 صدم از واریانس نسبت طلاق در استان‌های کشور را تبیین کنند (جدول ۴).

جدول ۴. خلاصه مدل رگرسیونی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۴۲۹	۰/۲۱۸	۰/۲۰۹	۵/۱۴۲

بررسی ضرایب بتای به دست آمده نشان می دهد ۳ مورد از متغیرهای مستقل، شامل نرخ تورم با ضریب بتای ۰/۳۴۱، نسبت اشتغال با بتای ۰/۲۴۴- و نرخ بیکاری با بتای ۰/۲۱۱، به ترتیب بیشترین تأثیر معنادار بر متغیر نسبت طلاق را داشته اند. براساس این نتایج، کاهش نسبت اشتغال و افزایش نرخ های تورم و بیکاری در سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ بر افزایش نسبت طلاق در استان های مختلف کشور مؤثر بوده است (جدول ۵).

جدول ۵. ضرایب تأثیر (متغیر وابسته: متوسط نسبت طلاق)

Model	Beta	t	Sig.
تولید ناخالص داخلی	-۰/۰۲۵	-۰/۴۸۷	۰/۳۷۹
ضریب جینی	۰/۰۳۶	۰/۷۲۱	۰/۳۴۴
نرخ بیکاری	۰/۲۱۱	۴/۱۹۱	۰/۰۱۲
نسبت اشتغال	-۰/۲۴۴	۴/۹۰۲	۰/۰۰۰
مشارکت اقتصادی	-۰/۰۱۳	-۰/۲۲۵	۰/۴۹۱
نرخ تورم	۰/۳۴۱	۶/۷۷۹	۰/۰۰۰
تغییرات تولید ناخالص داخلی	-۰/۰۳۳	-۰/۶۶۱	۰/۳۵۰
تغییرات ضریب جینی	۰/۱۱۱	۲/۲۲۱	۰/۰۶۸
تغییرات نرخ بیکاری	۰/۱۴۳	۲/۸۸۵	۰/۰۵۸
تغییرات نسبت اشتغال	۰/۰۷۹	۱/۴۵۱	۰/۱۰۳
تغییرات مشارکت اقتصادی	-۰/۰۱۵	-۰/۲۸۸	۰/۴۶۶
تغییرات نرخ تورم	۰/۱۲۲	۲/۵۰۲	۰/۰۷۹

بحث و نتیجه گیری

آمارهای سازمان ثبت احوال کشور در سال های گذشته نشان دهنده روندهای صعودی و گاهی عجیب طلاق در استان های کشور است که این وضعیت پرداختن به چرایی مسئله را بیش از پیش ضروری می کند. یکی از مهم ترین اموری که می تواند به تبیین مسئله یادشده کمک کند مقوله اقتصاد است. اقتصاد یکی از پایه های توسعه جامعه و بقای نهاد اجتماعی است. کارکرد مناسب

نهاد اجتماعی نیز به سطح رفاه اقتصادی بستگی دارد. با اختلال در نهاد اقتصادی سایر نهادها، از جمله خانواده، دچار چالش می‌شوند. اقتصاد وجهی از رفتار کنشگران اجتماعی است که در کار تولید و توزیع کالاها و خدمات لازم برای بقای مادی و رفاه افراد و جامعه فعالیت می‌کند. اقتصاد نقش ایجاد ثبات، سازگاری و تطبیق و به تعبیری ایجاد امنیت فکری را در جامعه برعهده دارد. بحران توزیع کالا و خدمات و به بیانی دیگر کمپایی منابع غذایی زمینه‌ساز انواع آسیب‌ها در نهاد خانواده است؛ بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر افزایش آمارهای طلاق در استان‌های کشور با تکیه بر نظریه شوک اقتصادی است. این مطالعه با استفاده از روش تحلیل ثانویه انجام شده و در آن از آمارهای موجود درباره طلاق و آمارهای مربوط به شاخص‌های اقتصادی به تفکیک استان‌های کشور بهره گرفته شده است.

براساس نتایج توصیفی این بررسی، نسبت طلاق به ازدواج در کشور در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ روند صعودی داشته و در این دوره افزایش فراوانی در نسبت یادشده رخ داده است؛ به‌طوری‌که نسبت طلاق از ۲۶ صدم در سال ۱۳۹۵ به ۳۰ صدم در سال ۱۳۹۷ رسیده است، اما نکته مهم در این بخش از یافته‌های توصیفی، هم‌زمانی این تغییر در نسبت‌های طلاق با تغییرات اقتصادی در این دوره است. بررسی وضعیت شاخص‌های اقتصادی کشور در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸ بیان‌کننده وخیم‌تر شدن شرایط اقتصادی کشور، به‌ویژه از منظر افزایش نرخ تورم، ضریب جینی و نرخ بیکاری است؛ به عبارت بهتر، در این دوره سیر صعودی شاخص‌های یادشده با افزایش قابل توجه در آمارهای نزاع در کشور نیز همراه بوده است.

همان‌طور که اشاره شد، سؤال مهم پژوهش حاضر معطوف به این موضوع است که آیا می‌توان تغییرات نسبت طلاق در استان‌ها را نیز براساس فاکتورهای اقتصادی تبیین کرد. برای پاسخ‌گویی به این سؤال ابتدا سعی شد توصیف خلاصه‌ای از تفاوت‌های موجود میان استان‌های کشور، چه از منظر طلاق و چه از منظر شاخص‌های اقتصادی، صورت بگیرد؛ سپس در قالب آزمون‌های آماری روابط میان شاخص‌های اقتصادی استان‌ها و نسبت‌های طلاق ثبت‌شده در آن‌ها بررسی شود. نتایج این بخش نشان می‌دهد از بین متغیرهای اقتصادی بررسی‌شده نرخ تورم بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی درباره نسبت‌های طلاق را میان استان‌ها دارد. همان‌طور که اشاره شد، تورم یعنی کاهش ارزش پول ملی و افزایش قیمت کالاها که در نهایت موجب شکاف طبقاتی و احساس محرومیت، به‌ویژه در اقشار طبقات متوسط و پایین جامعه، می‌شود، اما در کنار این اثر نامطلوب، فشار روانی واردشده به زوجین به دنبال تورم نیز سبب بروز اختلاف در زندگی زناشویی آنان می‌شود. موضوعی که در نتایج این مطالعه و در یافته‌های مطالعه وجود دارد نشان می‌دهد میان رشد ضریب جینی و افزایش نسبت طلاق نیز روابط آماری معنی‌داری وجود دارد.

تورم با کاهشی که در درآمد و ثروت ایجاد می کند می تواند بر طلاق مؤثر باشد. تورم با افزایش بهره و کاهش ارزش واقعی ثروت مصرف کننده بر درآمد تأثیر می گذارد؛ تا آنجا که درآمد و ثروت را کاهش می دهد و طلاق را بیشتر می کند (اشلیکنز و گلیکسبرگ،^۱ ۲۰۱۳). اگرچه پیش بینی می شود در دوره های رونق اقتصادی ازدواج افزایش پیدا کند، مطالعات بسیاری نشان داده اند که نرخ های بالا و ماندگار تورم پیامدهای منفی شدیدی بر رشد اقتصادی و در نتیجه رفاه و قدرت خرید جامعه بر جای می گذارند (التجایی، ۱۳۹۱)؛ بر این اساس باید انتظار داشت که تورم بالا و ماندگار آثار منفی بر ازدواج داشته باشد. درواقع افزایش تورم هزینه های زندگی و تأمین مخارج به شدت بر خانوارها تأثیر گذاشته است؛ بدین معنی که با افزایش تورم، ارزش درآمدها و قدرت خرید خانوارها کاهش می یابد. این مسئله در بلندمدت بر روابط زوجین در خانواده تأثیر می گذارد و از کانال مشقت اقتصادی مشکلاتی را به وجود می آورد؛ بنابراین، ممکن است روابط زوجین را مختل کند و به طور مستقیم بر طلاق مؤثر باشد.

شاخص تعیین کننده دیگری که در تبیین نسبت طلاق میان استان ها، پس از نرخ تورم، در رتبه های بعدی قرار دارد نسبت اشتغال و نرخ بیکاری است. براساس نتایج این مطالعه، بین میزان اشتغال و بیکاری استان ها و نسبت های طلاق ثبت شده در آن ها ارتباط آماری معناداری مشاهده می شود. در توضیح این بخش از نتایج باید به این نکته اشاره کرد که کار و درآمد ناشی از آن در هر جامعه انسانی از اهمیت زیادی برخوردار است. این پدیده اجتماعی در زندگی هر انسان به گونه ای دخیل است که همه سعادت و آرامش خود را در آن می بیند. انسان ها با داشتن کار، احساس آرامش و نشاط می کنند و این احساس به افزایش کیفیت زندگی زناشویی آن ها کمک می کند.

طبق دیدگاه روی^۲ (۲۰۱۰) تغییرات بیکاری از دو کانال بر طلاق تأثیرگذار است. نخست اینکه بیکاری می تواند بر بخش غیرمالی کیفیت زندگی مؤثر باشد. افزایش بیکاری در یکی از طرفین ممکن است شخصیت او را تغییر دهد و این مسئله به طور بالقوه می تواند به طلاق منجر شود. دوم اینکه افزایش بیکاری می تواند بر مازاد زندگی از طریق تغییر میزان درآمد انتظاری تأثیر بگذارد که فرد می توانست با ازدواج در مقایسه با دوران مجردی به آن برسد. بخش مالی کیفیت زندگی به احتمال از دست دادن شغل زوج و زوجه بستگی دارد که خود نیز به بیکاری در بخش مربوط به آن ها وابسته است؛ بنابراین، می توان ادعان کرد که ارتباط بین طلاق و بیکاری از زوایای مختلف و از تئوری های مختلف جامعه شناختی و روان شناختی تبیین شدنی است؛ به

---

1. Schellekens and Glikberg

2. Roy

عبارت دیگر اغلب تئوری‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی بر ارتباط میان ساختار اقتصادی حاکم بر جامعه و تغییرات نرخ طلاق صحنه گذاشته‌اند؛ از این‌رو، یافته‌های پژوهش حاضر نتایج بسیاری از مطالعات پیشین، از جمله کزیدال و همکاران (۲۰۲۵)، ویلم (۲۰۲۴) و عبدالرحمن و یونس (۲۰۲۴) درباره تأثیرگذاری عوامل کلان اقتصادی بر نوسانات نرخ طلاق را تأیید می‌کنند. در جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت تحولات اجتماعی و اقتصادی دهه‌های گذشته در ایران نظام خانواده را با تغییرات، چالش‌ها، مسائل و نیازهای جدید و متنوعی مواجه کرده است. در همین مدت نیز خانواده به‌شکلی فزاینده به علل و عوامل متعدد و پیچیده‌ای تهدید شده است. منبع اقتصادی برای کسب درآمد خانواده‌ها کار است و بیکاری یعنی نبود این منبع ارزشمند. ازدواج قرار گرفتن در محیط اقتصادی با قیمت‌های افزایشی است. از سوی دیگر تورم شرایط کسب‌وکار خانواده را بدتر می‌کند و از این‌رو با کاهش مصرف خانوار و اوقات فراغت، سبب کاهش سودمندی ازدواج می‌شود. پیش‌بینی می‌شود تأثیرات تورم بر طلاق مداوم باشد. بی‌ثباتی قیمت‌ها ممکن است در برنامه‌ریزی مالی زوج‌های ازدواج‌کرده اختلال ایجاد کند که می‌تواند به افزایش آمار طلاق منجر شود؛ بنابراین، ملاحظه می‌شود که در ایران عوامل اقتصادی، به‌ویژه بیکاری و تورم، از عوامل بحران‌ساز دوام خانواده به‌شمار می‌رود و این مسئله نیازمند ثبات نرخ تورم و افزایش سطح اشتغال است. درواقع حفظ بنیان خانواده در ایران نیازمند ثابت شدن فاکتورها و عوامل اقتصادی است.

منابع

- التجائی، ا. (۱۳۹۱). تورم، نااطمینانی تورمی، پراکندگی نسبی قیمت‌ها و رشد اقتصادی ایران. *مطالعات اقتصادی کاربردی در ایران*، ۱(۱)، ۹۹-۱۳۵.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23222530.1391.1.1.5.7>
- حسینی، ف.، رضاپور، م.، و عصمت ساعتلو، م. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر افزایش میزان طلاق (مورد مطالعه: زوج‌های متارکه‌کرده شهرستان سرپل ذهاب استان کرمانشاه). *فصلنامه مددکاری اجتماعی*، ۴(۲): ۳۳-۴۱.
<https://socialworkmag.ir/article-1-50-fa.pdf>
- حسینی نثار، م.، و فیوضات، ا. (۱۳۹۰). نظریه‌های انحرافات اجتماعی. تهران: انتشارات پژوهاک.

- خسروی، ه.، صبوری خسروشاهی، ح.، و کفاشی، م. (۱۴۰۱). نقش بی‌سازمانی اجتماعی و سرمایه اقتصادی-سرمایه فرهنگی در بروز رفتارهای وندالیستی در بین جوانان شهر خرم‌آباد. فصلنامه علمی مطالعات میان فرهنگی، ۱۷(۵۲): ۷۳-۹۸.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1401.17.52.2.9>
- رضایی، و.، فلاح، م.، و وزیری یزدی، س. (۱۳۹۷). بررسی علل طلاق به شیوه تحلیل روایی در شهرستان یزد و طراحی آموزش پیش‌نیازهای زوجیت مبتنی بر علل طلاق با رویکرد یادگیری فعال و با محوریت خانواده، مدرسه و دانش‌آموز. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۹(۳۲): ۲۵-۴۰.
<http://dx.doi.org/10.18502/tbj.v19i1.2818>
- زرگر، ف.، و نشاط‌دوست، ح. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در بروز طلاق در شهرستان فلاورجان. خانواده‌پژوهی، ۳(۱۱): ۷۳۸-۷۵۱.
https://jfr.sbu.ac.ir/article_96997_82b041feaa7ab87d2f15be5551f14db7.pdf
- صادقی، ر.، و شکفته گوهری، م. (۱۳۹۶). مطالعه پیامدهای بیکاری بر تأخیر در ازدواج جوانان در شهر تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳۰): ۱۴۲-۱۷۵.
<https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.8012>
- عیسی‌زاده، س.، بلالی، ا.، و قدسی، ع. م. (۱۳۸۹). تحلیل اقتصادی طلاق: بررسی ارتباط بیکاری و طلاق در ایران طی دوره ۱۳۴۵-۱۳۸۵. مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)، ۱۳(۵۰): ۷-۲۸.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20082827.1389.13.50.2.5>
- فلاحی، م. ع.، و دلدار، ف. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر طلاق در استان‌های ایران با تأکید بر عوامل اقتصادی، فرهنگی و تربیتی. زنان و خانواده، ۱۰(۳۴): ۱۳۵-۱۵۵.
https://journals.ihu.ac.ir/article_201683.html
- فیروزجاییان، ع. ا.، ریاحی، م. ا. و محمدی‌دوست، م. (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی طلاق عاطفی در میان زوجین شهر نوشهر. مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی، ۵(۳): ۳۵-۵۹.
<https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-306-fa.html>

- قائمی‌اصل، م.، نصر اصفهانی، م.، شاه‌پرست، ا.، و توسلی عبدل آبادی، ن. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر کوتاه‌مدت و بلندمدت متغیرهای اقتصادی بر روند ازدواج و طلاق در ایران با تأکید بر کانال‌های کنترلی جنسی و آموزشی. فصلنامه زن در توسعه و سیاست، ۱۷ (۳)، ۴۸۷-۵۱۱.

<https://doi.org/10.22059/jwdp.2020.289345.1007715>

- نجفی، ح.، دامن کشیده، م.، محمدی، ت.، شجاعی، م.، و دقیقی اصل، ع. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر شوک متغیرهای کلان اقتصادی بر تاب‌آوری صندوق‌های بازنشستگی (مطالعه موردی سازمان تأمین اجتماعی). نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۱۰ (۳۶):

<http://mieaoi.ir/article-1-1138-fa.html.۴۱۴-۳۸۳>

- نیک‌پور، ع.، و حسنعلی‌زاده، م. (۱۳۹۷). الگوی فضایی فقر و طلاق در شهر قائم‌شهر. جغرافیای اجتماعی شهری، ۵ (۲): ۱۰۷-۱۲۵.

<https://doi.org/10.22103/jusg.2019.1972>

References

- Abdulrahman. I. M., and Ahmed. Y. A. (2024). Analyzing Economic Factors Influencing Marriage and Divorce –A Case Study of Iraq. Tanmiyat Al-Rafidain, 43(142), 348 -377. <https://doi.org/10.33899/tanra.2024.183450.1357>
- Amato, P. R., and Beattie, B. (2011). Does the unemployment rate affect the divorce rate? An analysis of state data 1960–2005. Social Science Research, 40(3), 705-715. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.12.012>
- Becker, G. S., Landes, E. M., and Michael, R. T. (1977). An economic analysis of marital instability. Journal of political Economy, 85(6), 1141-1187. <https://www.jstor.org/stable/1837421>
- Conger, R. D., Elder Jr, G. H., Lorenz, F. O., Conger, K. J., Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Huck, S., and Melby, J. N. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. Journal of Marriage and the Family, 643-656. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/352931>

- Donovan, R.L., and Jackson, B.L. (1990). Deciding to Divorce: 2556 (August). <https://psycnet.apa.org/record/1991-09720-001>
- Eltejaei, E. (2012). Inflation Uncertainty, Relative Price Dispersion and Economic Growth in Iran. *Applied Economic Studies in Iran*, 1(1), 99-136. (In Persian) <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23222530.1391.1.1.5.7>
- Fallahi, M. A., and Deldar, F. (2016). Study of factors affecting divorce in Iranian provinces with emphasis on economic factors. *Women and Family Cultural-Educational Quarterly*, 10(34), 135-154. https://journals.ihu.ac.ir/article_201683.html [In Persian].
- Firouzjayaan, A. A., Riahi, M. E., and Mohammadi Doust, M. (2017). Sociological analysis of emotional divorce among Noshahr's spouse. *Quarterly Journal of Socio - Cultural Development Studies*, 5(3):34-59. (In Persian) <https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-306-fa.pdf>.
- Ghaemi Asl, M., Nasr Isfahani, M., Shahparast, E., and Tavasoli, N. (2019). Investigating the short-term and long-term effects of economic variables on the process of marriage and divorce in Iran with an emphasis on sexual and educational control channels. *Women in Development and Politics Quarterly*, 17(3), 487-511. (In Persian). <https://doi.org/10.22059/jwdp.2020.289345.1007715>
- Hellerstein, J. K., and Morrill, M. S. (2011). Booms, busts, and divorce. *The BE Journal of Economic Analysis and Policy*, 11(1). <https://doi.org/10.2202/1935-1682.2914>
- Hoseini, F., Rezapour, M., and Esmat saatlo, M. (2015). The Study of Effective Factors in Increasing Divorce Rate (Case Study: Divorced Couples of Sarpolezahab Town) [Research]. *Quarterly Journal of Social Work*, 4(2), 33-41. (In Persian). <http://socialworkmag.ir/article-1-50-fa.html>. <https://socialworkmag.ir/article-1-50-fa.pdf> .
- Hosseini-Nisar, M. F. E. (2011). *Theories of Social Deviations*. Pejhwak Publishing House. (In Persian)

- Isazadeh, S. Balali., E., and Qodsi, A. M. (2011). investigating the relationship between unemployment and divorce in Iran during the period 2015-2015. *Work and Society* (131), 41-52. (In Persian). <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20082827.1389.13.50.2.5>
- Khosravi, H., Sabouri Khosroshahi, H., and Kaffashi, M. (2022). The role of Social disorganization and economic capital-cultural capital in the emergence of vandalistic behaviors among the youth of khorramabad city. *Intercultural Studies*, 17(52), 73-98. (In Persian). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1401.17.52.2.9>
- Kridahl, L., Ohlsson-Wijk, S., and Duvander, A. Z. (2025). Economic situation and late-life divorce: A “his” and “hers” perspective. *Journal of Marriage and Family*, 87(5). <https://doi.org/10.1111/jomf.13107>
- Najafi, H., Daman Keshede, M., Mohahadi, T., Shogaei, M., and Dagheghe Asl, A. R. (2021). Investigating the effect of shock of macroeconomic variables on the resilience of pension funds (Case study of the Social Security Organization) [Research]. *Islamic Economics and Banking*, 10(36), 383-414. (In Persian). <http://mieaoi.ir/article-1-1138-fa.html>
- Nikpour, A., and Hasanalizadeh, M. (2017). Spatial Pattern of Poverty and Divorce in Qaimshahr City. *Urban Social Geography Quarterly*, 5(2), 107-125. (In Persian). <https://doi.org/10.22103/jusg.2019.1972>
- Nunley, J. M., and Seals, A. (2010). The effects of household income volatility on divorce. *American Journal of Economics and Sociology*, 69(3), 983-1010. <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.2010.00731.x>
- OECD, (2024), *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*, Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en>.
- Opinion Survey and Public Opinion Studies Group, N. P. O. (2020). The report of the survey of people's views on Corona (national study). A. a. C. R. Institute for Culture.

- Rezaei, V., Fallah, M., and Hossein, V. S. (2020). Investigating the Causes of Divorce through Narrative Analysis in Yazd City and Designing a Prerequisite Education based on the Causes of Divorce using a Hidden Learning Approach on the basis of Family, School, and Student. *The Journal of Tolooebehdasht*, 19(1), 74-83. (In Persian). <http://dx.doi.org/10.18502/tbj.v19i1.2818>
- Roy, S. (2011). Unemployment rate and divorce. *Economic Record*, 87, 56-79. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.2011.00746.x>
- Sadeghi, R. (2016). A study of the consequences of unemployment on the delay in marriage of young people in Tehran. *Social Development and Welfare Planning Quarterly*, 9(30), 175-142. (In Persian). <https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.8012>
- Sadr al-Ashrafi, M., Khonakdar, M., and Afrashete, M. (2012). Pathology of divorce and ways to prevent it. *Journal of Cultural Engineering* (74), 26-53. <https://brieflands.com/journals/koomesh/articles/152742.pdf>
- Schellekens, J., and Gliksberg, D. (2013). Inflation and marriage in Israel. *Journal of Family History*, 38(1), 78-93. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2143715
- Waldron, I. (1995). "Contributions of biological and behavioural factors to changing sex differences in ischemic heart disease mortality". In L. A. D, C. G, and V. T (Eds.), *Adult mortality in developed countries: from description to explanation* (pp. 161-178). Clarendon Pres. <https://doi.org/10.1007/s11883-022-01046-2>
- Wailm, S. (2024). "Divorce Trends and Statistics in 2024". Retrieved from <https://sariehlawoffices.com/blog/divorce-trends-and-statistics-in-2024/>
- Zargar, F., and Neshatdoust, H. T. (2008). Divorce Incidence Factors in Falavarjan Township. *Journal of Family Research*, 3 (3), 738-751. (In Persian). https://jfr.sbu.ac.ir/article_96997_82b041feaa7ab87d2f15be5551f14db7.pdf